

Honderd jaar broedvogels

'Dat er in de stadsparken van Amsterdam soms waarnemingen op ornithologisch gebied gedaan kunnen worden, waarvan men niet zou gelooven dat zij mogelijk waren, moge het volgende bewijzen.'

-P.L. Steenhuizen in *Ardea*, 1934-

In de 20e eeuw zijn in het Oosterpark 127 verschillende vogelsoorten waargenomen. Soorten als Merel, Houtduif en Winterkoning behoren al honderd jaar tot de vaste vogelbevolking van het park. Andere soorten zijn er slechts één keer waargenomen, zoals een Drieteenmeeuw na een storm in 1984. Een enkele keer gaat het om een soort die in Nederland geen algemene soort is: een Bladkoning op 5 en 6 oktober 1999 en een onbevestigde waarneming van een Alpengierzwaluw door professor Voous in juni 1959. Dit zou zelfs de tweede waarneming van deze soort in Nederland kunnen zijn.

Vijftien soorten zijn uitsluitend overvliegend waargenomen: Lepelaar, Grauwe Gans, Rietgans, Kolgans, Buizerd, Slechtvalk, Kievit, Wulp, Tureluur, Grote Stern, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Alpengierzwaluw en Raaf. Acht soorten zijn 'escapes', waaronder Halsbandparkiet, Stadsduif en Bankivahoen³. Sommige vogels als Aalscholver en verschillende soorten meeuwen zijn het hele jaar in het park aanwezig, maar broeden er niet.

Uit broedvogelinventarisaties blijkt dat in de afgelopen eeuw tenminste 50 soorten in het park hebben gebroed. Het vergelijken van de gegevens is slechts in beperkte mate mogelijk omdat bij de inventarisaties verschillende inventarisatiemethodes zijn gebruikt en verschillende grenzen van het park zijn gehanteerd. Sommige waarnemers rekenen de broedvogels van de bebouwing langs de Mauritskade mee, terwijl anderen de hekken van het park als grens aanhouden.

Zelf beschouwde ik alle toegankelijke of zichtbare delen van het stratenblok als werkgebied. Bij mijn inventarisatie hanteerde ik de methode zoals beschreven in de eerste *Atlas van de Nederlandse broedvogels* (Teixeira, 1979). Het lijkt erop dat Beerens in 1946 en Van der Weijden in 1975 min of meer dezelfde werkwijze hanteerden. De lijsten van Quené (1910) en Swart (1960) zijn in feite geen inventarisaties, maar een overzicht van broedvogels. Van Groen gebruikte de BMP-methode. Deze richt zich op het vaststellen van territoria. In de meeste gevallen gaat het om waarnemingen van zang of baltsgedrag. Hierbij is niet automatisch sprake van succesvolle broedgevallen.

In het vervolg van dit artikel spreek ik van een broedgeval als er wezenlijke aanwij-

³ Kip

zingen zijn van een paar met een nest. Als er jongen uitvliegen noem ik het een succesvol broedgeval. Vooral doortrekkende zangvogels kunnen een territorium bezetten zonder er te gaan broeden. In het Oosterpark was dit aan het eind van de eeuw onder andere het geval bij de Fitis in 1992 en 2001, de Spotvogel in 1996 en de Vink 1996 en 2000.

In dit hoofdstuk bespreek ik alle broedvogelsoorten van het Oosterpark. Bij veranderingen in de broedvogelstand zal ik per soort een verband leggen met de verandering van de begroeiing van het park enerzijds en de omgeving anderzijds, of een vergelijking maken met de landelijke trend van de desbetreffende soort. Directe vergelijking van aantallen tussen verschillende inventarisaties maak ik alleen als deze opvallende en verklaarbare verschillen vertonen.

Een overzicht van de broedvogels van het Oosterpark is met het aantal soorten en territoria te vinden in Tabel 1.

Dodaars

Eén van de meest spectaculaire broedvogels van het Oosterpark in de 20e eeuw is de Dodaars. Steenhuizen beschrijft nauwkeurig het eerste broedgeval in 1934, dat een aantal opmerkelijke gebeurtenissen kent, in een artikel in *Ardea*. Hieronder volgen enkele passages uit zijn beschrijving.

- 21 april. Een Dodaars is bezig, tezamen met een Waterhoentje een nest te bouwen op de in het water hangende takken van een treurwilg. De Dodaars duikt ijverig half vergane plantenresten op, terwijl het Waterhoentje die netjes schikt [...]
- 30 april. Twee exemplaren van den Dodaars zijn ijverig op dezelfde plek aan het nestelen; het Waterhoentje wordt verjaagd [...]
- 2 mei. De vogels nemen een verstandig besluit en beginnen nu dicht bij de wal, waar de takken van dezelfde treurwilg wat steviger zijn, opnieuw te bouwen.
- 10 mei. Hemelvaartsdag. Het is zeer druk in het park en spelende kinderen loopen over het gras tot dicht bij het nest. Van tijd tot tijd komt een kinderspeelbal in het water terecht, soms vlak bij het nest. De vogels duiken zo nu en dan weg na eerst de eieren snel bedekt te hebben [...]
- 2 juni. Plotselinge verandering: drie jongen zijn uitgekomen; een ei schijnt onbevruucht te zijn [...]
- 18 juni. De jongen bevinden zich nu midden op de vijver. Telkens wanneer een Vischdiefje, dat daar aan het visschen is, komt overvliegen, duiken ze snel weg.
- 19 juni. Met grooten spoed wordt een nieuw nest gevormd van de gebruikelijke

samenstelling, dit maal op de plaats, waar de eerste nestbouw mislukt is. In tusschen heeft daar weer een Waterhoentje een nest van takjes gebouwd en zit rustig te broeden. Het Dodaars-paar maakt het nest stijf tegen het Waterhoentjesnest aan, gebruik makende van het drijfvermogen van dit nest. Beide nesten vormen één geheel [...]

- 27 juni. De goede nabuurschap met het Waterhoentje is plotseling uitgelopen op een heftige burenruzie. Het nest van het Waterhoentje is gedeeltelijk verwoest en de eieren zijn overboord geworpen [...]

- 17 juli. Het eerste jong van het 2e broedsel is uitgekomen [...]

- 18 juni. Het tweede jong is uitgekomen, ik zie nog drie eieren op het nest.

- 24 juli. Een derde jong is uitgekomen [...]

- 25 juli. Het mannetje zwemt met de twee eerst uitgekomen jongen reeds ver van het nest verwijderd rond. Het laatst uitgekomen jong is belangrijk kleiner en blijft meer op het nest.

- Vrijdag 27 juli wordt een droeve dag voor de familie [...] ik kom tot de treurige ontdekking, dat een der oude vogels dood naast het nest drijft. De parkwachter is zo vriendelijk het doode vogeltje voor mij uit het water te visschen. Ik neem het mede ter onderzoek en tevens ter opzetting. Bij opening van het kadaver zie ik dat het vrouwtje de ongelukkige is. En ik kan niets abnormaals vinden, waaraan ik de doodsoorzaak zou kunnen toeschrijven, zoodat dit droeve voorval voor mij een raadsel blijft. Het mannetje staat nu alleen voor de verdere verzorging van de drie jongen [...]

- Begin september. De drie jongen van het 2e broedsel zijn nu ook geheel volwassen. In 1935 is er waarschijnlijk een mislukt broedgeval. Dit wordt niet duidelijk uit de beschikbare literatuur. De Dodaars brengt in ieder geval in 1936 weer vier jongen groot in het Oosterpark. Veel later, in juli 1953, ziet Swart een Dodaars met drie grote jongen. "Dat ze hier gebroed hebben is niet onmogelijk", schrijft hij in een stukje over het Oosterpark in *Natura*. Hierna zijn in het park geen waarnemingen meer gedaan van Dodaars.

Blauwe Reiger

De eerste reigers broeden in 1927 'in de hoge populieren van de Oude Ooster'. In 1928 werden de reigers hier verjaagd, omdat "de graven door het kalkachtige vuil van de dieren een smerig aanzien kregen". Reeds halverwege de jaren dertig keren de reigers weer terug.

Vreemd genoeg noemt Beerens de Blauwe Reiger niet als broedvogel tijdens haar inventarisatie in 1946. Dit is opvallend, want in het dagboek van Hogeboom

wordt regelmatig over de reigerkolonie in het Oosterpark geschreven en ook over kolonies in andere parken. Zo wordt, volgens Hogeboom, de kolonie in Frankendael in 1946 na de winter bezet op 17 februari, en op 1 maart weer verlaten vanwege hevige sneeuwval. Slechts twee paartjes blijven achter omdat ze al broeden. In het Oosterpark wordt de kolonie pas weer betrokken op 17 maart 1946. Op 10 juni schrijft Hogeboom: "Door hevige wind is er grote schade toegebracht aan de reigerkolonie in het Oosterpark. Nesten waaiden uit. De jongen uit de nesten die uitwaaiden zijn naar Artis gebracht". Op 19 juni van dat jaar brengt Hogeboom zelf een, in het Oosterpark uit het nest gewaaide, jonge reiger naar Artis. In het dagboek zit een kaartje van Artis ter bevestiging van "de goede ontvangst van 1 Blauwe Reiger (*Ardea cinerea* L.)" met een handtekening van de directeur.

Vanaf 1964 worden de reigers bestudeerd door Alfred Blok. Volgens hem was deze kolonie uniek in de wereld. Hij vond deze kolonie interessant omdat het de eerste grote kolonie in de stad was en omdat de nesten voornamelijk in hoge populieren zaten. In 1963 was de reigerpopulatie in Nederland ingestort na een zeer strenge winter. Vanaf datzelfde jaar geniet de Blauwe Reiger volledige bescherming en in de jaren zeventig beleeft de reigerpopulatie in Nederland zijn hoogtijdagen. In 1972 huizen 110 paar in het Oosterpark. In de nacht van 2 april 1973 gaat tijdens een zware voorjaarsstorm driekwart van de legsels verloren. In Frankendael, waar de nesten in lagere bomen zitten, gaat 'slechts' de helft van de legsels verloren. De reigernesten in het Oosterpark zaten erg hoog. Dat maakt de nesten kwetsbaar omdat hoge dunne takken minder stevig zijn dan lager gelegen dikke takken. Volgens Blok broeden reigers lager naarmate er minder verstoring is op de grond. De gemiddelde levensduur van een nest in het Oosterpark was in de jaren zestig en zeventig slechts twee jaar. Uitzondering hierop waren twee nesten die vijftien jaar lang onafgebroken werden gebruikt.

De storm was niet de enige keer dat er veel nesten in de kolonie verloren gingen. Eens had een onfortuinlijke reiger zichzelf opgehangen. Een overbuurvrouw belde de brandweer met de vraag de vogel uit zijn ongelukkige positie te bevrijden. De Linnaeusstraat werd afgezet en met ladder en schepnet drongen brandweerlieden de boomkruinen binnen. Op weg naar de bungelende reiger, die al dood was, werden nesten omgestoten. De reigers raakten in paniek en verlieten massaal hun nesten. Kraaien, Eksters en meeuwen zagen hun kans schoon en roofden onbeschermde eieren en kuikens. Deze actie kostte een paar honderd jongen en bevruchte eieren het leven.

Na de drastische uitbreiding van het Tropenmuseum begin jaren negentig is de kolonie uitsluitend gevestigd in de hoge bomen tegenover de Muiderkerk. De laatste succesvolle broedgevallen van de Blauwe Reiger zijn in 1996. Na het broedseizoen worden de laatste nestbomen omgehakt vanwege dreigende stormschade. In 1997 vindt één broedpoging plaats, zonder succes. Na 1997 worden nog enkele waarnemingen gedaan, maar vinden geen broedgevallen meer plaats. Zo verdwijnt de eens zo beroemde reigerkolonie vlak voor de laatste eeuwwisseling uit het Oosterpark. Een mooie foto van de kolonie staat in het boek *De Blauwe Reiger* (Blok & Dybbro, 1980).

Eenden, ganzen en zwanen

Eenden broeden tegenwoordig jaarlijks in het Oosterpark. De herkomst van de meeste Wilde Eenden die in het park broeden, zal - gezien de bonte variatie aan kleuren - niet echt wild zijn. Van alle vogelaars die het park inventariseerden nam alleen Van Groen de moeite om het aantal broedparen te tellen. De meeste inventariseerders volstonden met het zetten van een plusje.

Toch hebben eenden niet altijd in het park gebroed. Het is onduidelijk wanneer voor het eerst eenden in het Oosterpark zijn gaan broeden. Waarschijnlijk is dit pas sinds de aanleg van de vijver van het Oosterpark, want in stukken over de oude Oosterbegraafplaats wordt de soort nooit genoemd. In de literatuur wordt het eerste

Wilde Eend: pas na WOII broedvogel van het Oosterpark; november 1995

broedgeval pas beschreven na de Tweede Wereldoorlog. Ondanks het feit dat eenden toen niet ongewoon waren in het park, noemt Beerens de Wilde Eend niet in haar lijst van broedvogels in 1946. Misschien waren deze eenden haar niet wild genoeg. In juli van datzelfde jaar telt Hogeboom 650 eenden in de vijver, maar hij schrijft niets over jongen. Swart is in 1960 de eerste die de Wilde Eend noemt als broedvogel. Hoewel ik zelf jaarlijks eendennesten vind in het park, heb ik nooit een poging gedaan het aantal broedparen te tellen. Waarschijnlijk is het één van de meest algemene broedvogels van het Oosterpark. Door geen van de inventariseerders wordt onderscheid gemaakt tussen Wilde Eend en Soepeend.

Tamme ganzen leggen bijna jaarlijks eieren. De laatste jaren komen hieruit geen jongen meer. In 1995 waren er vijf ganzen, in 2000 drie. Waarschijnlijk zal de soort binnenkort uit het Oosterpark verdwijnen. Tamme ganzen hebben in ieder geval in 1949 jongen grootgebracht in het park, en mogelijk ook in de jaren ervoor en erna. Begin jaren vijftig leven er Knobbelzwanen in het park. Uit niets blijkt dat zij toen in het park gebroed hebben. De laatste jaren van de 20e eeuw verblijft in het voorjaar een paartje Knobbelzwaan enkele weken lang in het Oosterpark. Ook zij zijn nooit tot broeden overgegaan. Misschien zullen Knobbelzwanen gaan broeden wanneer de ganzen uit het park verdwenen zijn. Het eiland, dat de enige geschikte broedplaats voor zwanen lijkt, zal dan niet langer door de ganzen geclaimd worden.

Roofvogels

In 1998 en 1999 is de gehele zomer een paar Sperwer in het park aanwezig. Het eerste zekere broedgeval van deze soort vindt plaats in 2000. In een oude berk op de binnenplaats van het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) wordt gebroed in een nieuw gebouwde nest. Dankzij de gastvrijheid van de medewerkers van het KIT, konden vele vogelaars dit nest bewonderen. Het paartje, bestaande uit een volwassen mannetje en een eerstejaars wijfje, produceert vier eieren. Hieruit komen op 1 juni 2000, Hemelvaartsdag, twee mannetjes en twee vrouwtjes. De renovatie van deze binnentuin werd stopgezet om de broedende vogels niet te verstoren.

In 2001 wordt op de binnenplaats een nieuw nest gebouwd in een moerbeï naast het terras van het museumrestaurant. Wederom legt een eerstejaars vrouwtje vijf eieren die allemaal uitkomen, ook dit jaar op Hemelvaartsdag (24 mei). Na deze zomer wordt de renovatie van de binnentuin *rücksichtslos* voortgezet. De oude berk, die een belangrijke rol speelde in het sperwerterritorium, wordt geveld. Het struikgewas, dat het museumterrein van het park scheidt, wordt gerooid en bijna

Eerstejaars vrouwtje Sperwer van 1e broedpaar Oosterpark met jongen van 2 weken oud; 14 juni 2000

het gehele binnenterrein wordt bestraat. In 2002 is het voor de Sperwer geen interessante broedlocatie meer, en gaat ze ook niet elders in het park broeden. Ondanks de bijna jaarlijkse aanwezigheid van Boomvalk en Torenvalk in en om het park is de Sperwer de enige roofvogelsoort die de afgelopen veertig jaar met zekerheid in het gebied heeft gebroed. Er zijn zeer oude waarnemingen van Torenvalken boven het park, maar Swart is de enige die de Torenvalk noemt als broedvogel. Hij vermeldt helaas niet wanneer en waar de vogels volgens hem gebroed hebben. Uit zijn aantekeningen blijkt dat dit in ieder geval voor 1960 was. In 1994 broeden Torenvalken zeer waarschijnlijk op het Tropenmuseum (dagboek JLK). In 1998 brengt een paartje Torenvalk jongen groot op één van de gebouwen aan de zuidwest-kant van het Oosterpark. Gedurende die zomer zie ik regelmatig een op mussen jagende Torenvalk in het park. In augustus worden de jonge valken, na onhandig gefladder vanaf de dakrand van het OLVG, boven het park van prooien voorzien. Dit ging gepaard met veel geroep van zowel jongen als ouders. Deze Torenvalken broedden niet in het park zelf, maar gebruikten het wel als jachtterrein.

De Boomvalk heeft nooit in het Oosterpark gebroed.

Waterhoen; 1997

Waterhoen en Meerkoet

Steenhuizen is de eerste die het Waterhoen noemt als broedvogel in zijn artikel over de Dodaars. Waarschijnlijk was de soort toen al een heel gewone broedvogel in het park en is dat altijd gebleven. In het artikel *Herfst in het stadspark* (Natura, 1949) geeft M.E. Wielink een impressie van het Oosterpark: "daar in de vijver, een waterhoentje met nog een jong bij zich [...] leuke vogels, die waterhoentjes: haast elk jaar zijn ze in het park vertegenwoordigd". Hogeboom schrijft in zijn dagboek iets met dezelfde strekking: "het mooiste hoekje in het Oosterpark is het eilandje [...] daar nestelt elk jaar een waterhoenpaartje. En ook dit jaar is dit het geval".

De eerste broedpoging van de Meerkoet is in 1936. Het is in die tijd een grote bijzonderheid dat deze moerasvogel in de stad een nest bouwde. "Roovende zilvermeeuwen (waarschijnlijk Artis-vogels), hebben hoogst waarschijnlijk hun het broeden onmogelijk gemaakt. Op 17 mei waren de Koeten verdwenen", schrijft L.C. Jonker in *De Waarnemer*.

Pas in 1990 wordt de Meerkoet weer als broedvogel vastgesteld. In de laatste jaren van de 20e eeuw broeden jaarlijks meerdere paartjes Waterhoen en Meerkoet in het Oosterpark. In de meeste jaren is het Waterhoen de meest algemene van de twee met maximaal vier paar; in 2000 broedt echter vier paar Meerkoet in het park. Jaarlijks zijn er paren met een tweede of zelfs derde legsel. Hogeboom ziet al op 14

juli 1946 hoe de jonge Waterhoentjes van het eerste broedsel de pas uitgekomen jongen van tweede broedsel voeren. In 2000 en 2001 wordt een meerkoetennest gebruikt als zonplaats door twee Roodwangschildpadden, die zich al enkele jaren in leven kunnen houden in het Oosterpark.

Duiven

De Houtduif is naast Merel, Winterkoning en Huismus, de enige soort die in alle door mij geraadpleegde inventarisaties genoemd wordt als broedvogel van het Oosterpark. Met het ouder worden van de bomen in het park wordt het aantal Houtduiven steeds groter. Samen met de Merel, de Blauwe Reiger en de Wilde Eend hoort de Houtduif tot de meest algemene broedvogels van het park in de laatste 40 jaar. Aan het eind van het broedseizoen is een groep van meer dan 100 Houtduiven in het Oosterpark geen bijzonderheid.

De Holenduif broedt waarschijnlijk niet ieder jaar in het park. Swart noemt de soort als broedvogel eind jaren vijftig, Van der Weijden in 1975 niet. In 1990 telt Van Groen twee paar. In 1998 broedt één paar in een natuurlijke holte in een oude Vleugelnoot. In 1999 ondernemen mogelijk twee of drie paar een poging om in het Oosterpark te broeden. Twee paartjes vochten om de oude nestholte terwijl elders in het park een

Houtduif; juli 1996

Halsbandparkiet: mannetje van 1e broedpaar Oosterpark; maart 1996

ander paar aanwezig was. In 2000 en 2001 wordt weer gebroed in de Vleugelnoot. De Turkse Tortel wordt in 1975 voor de eerste keer gemeld als broedvogel door Van der Weijden. Deze soort, die in het naburige Artis zeer algemeen is, houdt niet lang stand in het Oosterpark. In 1997 bouwt een paar een nest in de muziekkapel. Dit broedsel is niet succesvol en sindsdien is niet weer in het Oosterpark gebroed. Rond de voederplaatsen voor eenden zijn altijd grote hoeveelheden Stadsduiven aanwezig. Van Groen is de enige die de soort een broedvogel noemt. Hij stelt het aantal broedparen op 9.

Halsbandparkiet

Het eerste zekere broedgeval van de Halsbandparkiet in het Oosterpark vindt plaats in 1996 in een holte in een zomerlinde. Er vliegen twee jongen uit. Sindsdien wordt jaarlijks in het park gebroed en is de soort zeer snel in aantal toegenomen. In 1998 zijn er in het park al vijf bezette nesten! Deze snelle groei maakt deel uit van de groeistuij die de populatie doormaakt aan het einde van de jaren negentig van de 20e eeuw. Hoewel er duidelijk sprake is van nestplaatsconcurrentie met andere soorten, scheppen de parkieten op hun beurt nestgelegenheid voor andere soorten (zie: Grote Bonte Specht en Kauw). Halsbandparkieten beten in het Oosterpark ooit

de nestopening van een mezenestkast uit.

In het najaar van 2002 is er in het Oosterpark een slaapplaats. De vogels worden hier met enige regelmaat geteld. Op 22 oktober 2002 verblijven maar liefst 1140 Halsbandparkieten op deze slaapplaats. In *Avifauna van Nederland 2* (Bijlsma et al., 2001) wordt de Nederlandse populatie eind jaren negentig van de 20e eeuw geschat op 1000 vogels, slechts een paar jaar eerder. Uit deze telling blijkt dat alleen al in het Oosterpark meer Halsbandparkieten slapen dan de geschatte landelijke populatie. Waarschijnlijk is dit de grootste groep Halsbandparkieten die ooit in ons land is gezien. Predatie van de Halsbandparkiet door Sperwers wordt verondersteld, maar is nooit bewezen. De parkieten in het Oosterpark alarmeren soms luid bij de aanwezigheid van een Sperwer. Ik heb meerdere malen waargenomen dat de parkieten collectief probeerden een jagende Sperwer uit het park te verjagen. Toch heb ik de Halsbandparkiet niet kunnen vaststellen als sperwerprooi. Rond de slaapplaats van de Halsbandparkieten zijn zelden jagende roofvogels aanwezig.

Uilen

In het Oosterpark worden slechts incidenteel uilen waargenomen. In de hele 20e eeuw vinden geen zekere broedgevallen plaats. Op de oude Oosterbegraafplaats hebben waarschijnlijk Kerkuilen gebroed. "Toen [...] Heijmans, in den hem eigen vertellenden trant eens een beschrijving gaf van wat er al zoo op dat terrein te zien

Mannetje Spreeuw; 1997. Een spreeuwenslaapplaats zorgde voor het stapelvoedsel van een Bosuil met vier jongen in 1960

was, huisden er nog kerkuilen”, schrijft Derksen in 1922. Verdere aanwijzingen ontbreken. Ook Quené noemt de soort niet. Naast de mededeling van Derksen is slechts één waarneming bekend van een Kerkuil in het Oosterpark.

Erg onwaarschijnlijk is het voorkomen van de Kerkuil op de begraafplaats echter niet. De Kerkuil broedde in de eerste helft van de 20e eeuw in Artis, op een steenworp afstand. Een rustige begraafplaats omringd door weilanden aan de rand van de stad lijkt een ideale broedplaats voor deze soort en voor andere uilen. Toch zijn er slechts twee andere mogelijke broedgevallen van uilen in het Oosterpark.

Van 20 maart t/m 27 mei 1960 ziet Swart in het Oosterpark een volwassen Bosuil met vier jongen. Hij noemt de soort geen broedvogel van het park. Bij de eerste waarneming zijn de jongen bedekt met dons, maar de slagpennen en staartpennen zijn al ontwikkeld. Het is niet ondenkbaar dat deze jonge uilen ergens anders zijn uitgebroed. De uilen moeten Swart zeer geboeid hebben, want bij elk bezoek aan het park schrijft hij in zijn dagboek over deze soort. Hij vindt zes maal een kleine partij braakballen, waarvan hij de inhoud genoteerd heeft. De Bosuilen in het Oosterpark hebben zich hoofdzakelijk gevoed met vogels, vooral Spreeuwen. Er is in deze tijd een spreeuwenslaapplaats bij het Elizabeth-gasthuis. Kort nadat de Spreeuwen het park hebben verlaten, vertrekken tevens de uilen. Op 15 mei schrijft Swart in zijn dagboek: “Hoorde en zag om 21.45 uur de Bosuilen [...] hoek ingang Mauritskade. Géén spreeuwen-slaapplaats meer aanwezig”. Op 1 en 10 juni 1960 hoort de parkwachter een jonge uil roepen. Op 13 en 14 juni schrijft Swart echter: “géén Bosuil in Oosterpark gehoord. Dispersie?”.

In juli 1997 wordt in het Oosterpark één waarneming gedaan van twee jonge Ransuilen. Deze waarneming past in een serie waarnemingen van deze soort in de omgeving van het park dat jaar. Het is niet duidelijk waar de uilen toen gebroed hebben. Naast de waarneming uit 1997 is er in de hele 20e eeuw slechts één geregistreerde waarneming van een Ransuil in het Oosterpark. Vreemd genoeg prijkt een beeltenis van de Ransuil op de informatieborden van het stadsdeel over de natuurwaarde van het Oosterpark. In 1998 heb ik van begin januari tot en met eind maart eens per week het park 's avonds tussen 23.00 en 23.30 uur bezocht en niet één maal een uil waargenomen.

Grote Bonte Specht

Quené noemt in zijn artikel uit 1910 de 'bonte specht' en de 'blauwspecht'⁴ als waargenomen soorten op de Oosterbegraafplaats. Een oud kerkhof met hoge bomen lijkt de ideale plek voor een territorium van de Grote Bonte Specht. Toch is

⁴ Boomklever

Jonge Grote Bonte Specht in nestboom (Lijsterbes) op dag van uitvliegen; 31 mei 1998

Swart, naast mij, de enige die de soort als broedvogel noemt. De Boomklever wordt door geen enkele andere waarnemer meer genoemd. Pas in januari 2002 worden weer waarnemingen gedaan van deze soort.

Mijn eerste waarneming van een paartje Grote Bonte Specht in het Oosterpark doe ik op 25 december 1996. De eerste roffelende specht hoor ik op 1 februari 1997. Op 24 maart zie en hoor ik het paartje samen roffelen. In een oude treurwilg naast het bruggetje wordt een nestholte uitgehakt. Voordat de spechten tot broeden kunnen overgaan, worden zij hieruit verdreven door een paar Halsbandparkieten die de holte zelf gebruiken om te nestelen. In een nieuw nest in een dode Lijsterbes op het parkeerterrein van het Amstellyceum wordt wel succesvol gebroed. Er zijn twee jongen uitgevlogen. In 1997 wordt een tweede nestholte uitgehakt in een wilg in het park. Hier wordt niet succesvol gebroed; mogelijk is dit een slaapnest.

In 1998 wordt succesvol gebroed in een nieuwe nestholte in de oude nestboom op de parkeerplaats. Op 31 mei van dat jaar vliegen twee jongen uit.

In 1999 ben ik op 29 januari getuige van een spectaculair gevecht tussen drie spechten. Op 1 en 2 februari hoor ik roffels. Het broeden kan ik dit jaar niet met zekerheid vaststellen. In 2000 is er een succesvol broedgeval in een populier midden in het park. Er is dat jaar zeker één jong uitgevlogen. In 2001 wordt ook deze nestholte in gebruik genomen door Halsbandparkieten. In de zomer van hetzelfde jaar is tenmin-

ste één specht aanwezig in het park. Ik hoor slechts op één dag een roffel en vindt geen andere aanwijzingen voor een nieuw broedgeval. Mogelijk is de Grote Bonte Specht nu alweer een voormalige broedvogel. Dat is jammer, want de spechten hebben in het park inmiddels nestgelegenheid gecreëerd voor drie soorten: Spreeuw, Halsbandparkiet en Kauw. Er lijkt een wisselwerking te bestaan tussen de spechten in het Oosterpark en de oostelijke binnenstad. In 1999 broedt de soort niet in het park. Er is wel een broedpoging in het Wertheimpark. In 2002 broedt de Grote Bonte Specht succesvol in de Hortus botanicus en waarschijnlijk niet in het Oosterpark.

Gierzwaluw

Sommige inventariseerders noemen de Gierzwaluw als broedvogel van het park. De soort nestelt jaarlijks onder het dak van de lagere school (Melchers & Daalder, 1996) en broedt niet in de begroeiing van het park.

Zangvogels

De Winterkoning wordt in alle inventarisaties vermeld als broedvogel van het Oosterpark. Eén van de oudste vogelfoto's uit het Oosterpark is van deze soort. In 1906 fotografeert Steenhuizen een Winterkoning bij een nest in een oude tuinmansbroek. De foto staat in *Avifauna van Nederland 2* (Bijlsma et al., 2001). Deze soort, die weinig eisen stelt aan zijn biotoop, heeft - in tegenstelling tot de Roodborst - blijkbaar geen last ondervonden van de gevolgen van het verdwijnen van de oude begraafplaats en de aanleg van het nieuwe park.

Aan het begin van de 20e eeuw broedt de Roodborst met meerdere paartjes op de Oosterbegraafplaats. Na het rigoureuze doorvoeren van veranderingen in het park in het begin van de jaren twintig, verdwijnt de Roodborst. In het strak onderhouden jonge park had de Roodborst blijkbaar weinig te zoeken. Het is voor de Roodborst noodzakelijk dat er onderbegroeiing aanwezig is. De soort bouwt zijn nest op de grond of net daarboven, en het voedsel wordt voornamelijk op de grond gezocht. Pas sinds 1997 broedt de soort weer in het park. Van de Roodborst zijn 's winters territoria in het gehele park, 's zomers uitsluitend langs de randen van het park.

Mogelijk is het park daar iets rustiger en iets minder netjes. De zangposten zijn vaak óp het hek van het park. De afgelopen jaren zijn er maximaal 2 territoria zowel in 1998 als in 1999. In 1998 brengt tenminste één paar jongen groot. In 2000 is er één territorium. De Heggenmus is aan het begin van de 20e eeuw zeldzaam rond Amsterdam en

komt dan op de Oosterbegraafplaats niet voor. In de tweede helft van de eeuw neemt de soort in aantal toe en in 1960 is de **Heggenmus** broedvogel van het Oosterpark. Swart noemt de soort dan al een gewone verschijning en dat is de Heggenmus nu nog steeds.

De **Nachtegaal** reken ik tot de spectaculaire broedvogels van het Oosterpark. In 1905 nestelt een paartje tussen de weelderige ondergroei op de Oosterbegraafplaats. Het nest wordt helaas voortijdig verstoord. Verder zijn er geen waarnemingen van deze soort in het Oosterpark.

De **Gekraagde Roodstaart** is aan het begin van de 20e eeuw een gewone verschijning rond Amsterdam. Het is niet verwonderlijk dat de soort werd waargenomen op de oude Oosterbegraafplaats, die toen aan de rand van de stad lag.

In het dagboek van Hoogeboom staat de volgende idyllische beschrijving van de ontdekking van een roodstaartjesnest: "Wij vroegen ons af of de gekraagde roodstaarten hier ook hun nest hadden. Daar wij hen elke dag aan de vijver zagen en dan net als een meeuw de insecten van het water afhaptten en als zij een snavel vol hadden wel de richting van het hof op vlogen. Maar wij hadden de tijd nog. De klok van de toren had net half negen geslagen toen wij onder een vlierbosje kropen waar de zanglijster zijn nest heeft met vier haast volwassen jongen. Van hieruit hielden wij de gekraagde roodstaart goed in de gaten. Het duurde vijf minuten. Daar verscheen het mannetje met een snavel vol voedsel en vloog regelrecht naar een met klimop begroeide grafsteen waar hij tussen de klimop verdween. Meteen daarop hoorden wij sprinkhanengeluid uit de klimop. Het duurde niet lang of het mannetje kwam weer voor de dag en verdween in de richting van de vijver. Nauwelijks was het mannetje weg of wij waren bij het graf. Toen we de bladeren van de klimop opzij haalden vonden wij het nest met zes bijna volwassen jongen, die dat sprinkhanengeluid maakten".

De begraafplaats wordt in de loop der jaren omringd door nieuwe woonwijken en in de tweede helft van de eeuw is de Gekraagde Roodstaart in West-Europa sterk in aantal achteruit gegaan. Na 1960 heeft deze soort niet meer in het Oosterpark gebroed. De **Merel** is door de jaren heen de meest algemene broedvogel onder de zangvogels. Hoewel het aantal broedparen sinds 1996 minder is dan twintig, is de soort nog steeds de meest algemene zangvogel.

Ook de **Zanglijster** neemt in aantal af. De laatste tien jaar van de 20e eeuw is de soort in het Oosterpark een onregelmatige broedvogel, die niet meer jaarlijks tot broeden komt. Hogeboom houdt de ontwikkelingen van een nest bij in zijn dagboek:

- 22-3-1946 Zanglijsters zijn met de nestbouw begonnen [...]

- 1-4-1946 Zanglijster heeft zijn eerste ei [...]

Mannetje Merel: de meest talrijke zangvogel van het park; juli 1996

- 4-4-1946 Het legsel van de zanglijster is voltallig met 4 eieren die blauw-groen van kleur zijn met aan de stompe pool zwarte stippels.

In 1990 broedt de soort niet in het park. 1996 is daarentegen weer een goed jaar voor de Zanglijster: er broeden drie paar waarvan twee paar met een tweede legsel. Na dat jaar broedt de soort weer jaarlijks in het park. Er broeden twee paar in 2000 en één paar in 2001.

De Grote Lijster wordt door Quené genoemd als waargenomen soort op de Oosterbegraafplaats en Beerens noemt de soort als broedvogel in 1946 met één paar. Swart noemt de Grote Lijster als broedvogel, maar vindt het geen 'gewone verschijning'. De soort zal in die tijd waarschijnlijk al niet meer jaarlijks in het park gebroed hebben. Na 1960 wordt de Grote Lijster niet meer genoemd. De Grote Lijster houdt van hoge bomen en grote gazons. De gazons in dit park worden intensief gebruikt door honden, voetballers en andere recreanten. Het Oosterpark is voor deze schuwe soort te klein en te onrustig.

De Spotvogel is in 1946, na de Merel, de meest algemene broedvogel van het Oosterpark. Met het ouder worden van de begroeiing neemt de soort snel in aantal af. Het is bekend dat bij de aanleg van nieuwe parken zich een tijdelijke opleving van het aantal Spotvogels kan voordoen. In 1975 stelt Van der Weijden één of twee paar Spotvogels vast. Sindsdien is niet meer met zekerheid in het park gebroed. In

de zomer van 1996 zingt een Spotvogel in het Oosterpark van 13 mei tot en met 23 juni. Hier was sprake van een territorium. Ik deed in dat jaar geen aanvullende waarnemingen die duiden op een serieus broedgeval.

De leeftijd en grootte van de bomen zijn duidelijk van invloed geweest op het voorkomen van *Sylvia*-zangers. Rond de vorige eeuwwisseling is de Zwartkop een algemene broedvogel op de Oosterbegraafplaats. De Zwartkop houdt van goed ontwikkelde bomen met een niet te dichte, gevarieerde ondergroei. Volgens de beschrijving van Quené is dit volop aanwezig aan het begin van de 20e eeuw. De Tuinfluiter ontbreekt in die tijd als broedvogel tussen de hoge oude bomen. Na de Tweede Wereldoorlog is het beeld omgedraaid. De Tuinfluiter is met zes broedparen goed vertegenwoordigd in het vrij jonge Oosterpark en de Zwartkop ontbreekt. Deze soort heeft in tegenstelling tot de Zwartkop een voorkeur voor jonge bosstadia. Net als de Spotvogel verdwijnt de Tuinfluiter weer snel en pas in 1990 verschijnt de Zwartkop weer als broedvogel.

Tegenwoordig zingen jaarlijks weer meerdere Zwartkopjes in het Oosterpark. Sommigen houden lang een territorium. Toch deed ik weinig waarnemingen van gedrag dat wijst op zekere broedgevallen. Voor succesvolle broedsels heb ik, behoudens de waarneming van een wijfje met een volgroeid jong in 1996, geen aanwijzingen.

Aan het eind van de 19e eeuw broedt de Braamsluiper tussen de wild woekerende begroeiing op de 'Oude Ooster'. In het nette Oosterpark is de soort niet meer vastgesteld als broedvogel.

De Tjiftjaf is in het Oosterpark altijd algemener geweest dan de Fitis. Dit blijkt reeds uit het artikel van Quené. Beerens telt zes Tjiftjafterritoria en slechts één van de Fitis. Beide soorten nemen na de oorlog snel in aantal af. Swart noemt de Fitis in 1960 een 'gewone verschijning', maar geen broedvogel. De Tjiftjaf is volgens hem slechts een 'mogelijke broedvogel'. In het laatste decennium van de 20e eeuw zijn van de Tjiftjaf jaarlijks meerdere zingende mannetjes te horen in het Oosterpark. In de meeste gevallen lijkt er van de nesten van deze grondbroeder weinig terecht te komen in het hondenrijke Oosterpark. In 1997 broedt een paartje succesvol tussen de wortels van een populier in een voor honden ontoegankelijk rododendronperkje. Dat jaar hoor ik in het park een zingende Tjiftjaf op 31 oktober. Dit was toen de laatste zangwaarneming in de regio.

De Fitis, die jaarlijks in het Oosterpark zingt, lijkt hier niet meer tot broeden te komen. In mei 1997 zingen drie Fitissen enkele dagen in het park. De soort blijft meestal een klein aantal dagen achtereenvolgens aanwezig. In 2001 zingt dagelijks een Fitis,

tien weken lang, van 1 april tot en met 13 juni. In 1992 is langdurig een zingende Fitis in het park aanwezig. Waarschijnlijk gaat het in beide gevallen om een ongepaard territoriaal mannetje.

Andere doortrekkende zangers zijn vaak na één dag weer vertrokken uit het Oosterpark, bijvoorbeeld een zingende Kleine Karekiet op 8 juni 1992, 16 mei 2000 en 21 juli 2000, een zingende Braamsluiper op 29 april 1998 en 1 mei 2000 en een Spotvogel in mei 1998.

De **Grauwe Vliegenvanger** neemt in de jaren zestig en zeventig van de 20e eeuw in Nederland in aantal toe. Vanaf de jaren tachtig gaat de soort weer achteruit. Deze tendens is ook te zien in het Oosterpark. In 1946 broedt één paar op de oude Oosterbegraafplaats. In 1975 is sprake van één tot drie broedgevallen. In 1990 broedt de Grauwe Vliegenvanger niet meer in het Oosterpark. Hogeboom schrijft meerdere malen over het enige broedgeval in 1946: "31-5 '46 Oosterpark. Nest gevonden van een grauwe vliegenvanger in een boomspleet met vier eieren die wit van kleur zijn met roodbruine vlekjes".

In 1992 bezoek ik regelmatig de niet vrij toegankelijke binnentuin van budgethotel Sleep Inn⁵. Daar zie ik de gehele zomer een Grauwe Vliegenvanger. Het is goed mogelijk dat hier onopgemerkt is gebroed. Op 24 en 25 mei 1996 zie ik er weer een in het Oosterpark. Daarna heb ik de soort hier niet meer waargenomen.

De **Staatmees** wordt in 1946 voor het eerst in het broedseizoen waargenomen in het Oosterpark. Pas vijftig jaar later vindt het eerste broedgeval plaats. 1996 is een topjaar voor de Staatmees in het Oosterpark. Het is het eerste jaar dat de soort broedend wordt vastgesteld en er komen maar liefst vier paartjes succesvol tot broeden. De soort broedt sindsdien jaarlijks in het park, wel met minder broedparen dan in 1996. In 2000 broeden twee paar in het park.

De **Koolmees** en de **Pimpelmees** worden in vrijwel alle publicaties over het Oosterpark genoemd. Ik vond geen tekstuele aanwijzingen die duiden op broedgevallen voor de Tweede Wereldoorlog. Beerens is de eerste die de soorten noemt als broedvogel in 1946. Met respectievelijk zeven en vier broedparen zijn beide soorten goed vertegenwoordigd. Dit hoge aantal doet vermoeden dat de soorten al veel langer in het park broeden. Uit het dagboek van Hogeboom blijkt dat er op de oude Oosterbegraafplaats tenminste één nestkast hing. In juni 1946 begint daarin een koolmezenpaar een tweede legsel. Op 15 juni telt Hogeboom 10 eieren, op 28 juni zijn de jongen uitgekomen.

Aan het eind van de 20e eeuw hangt in het Oosterpark één betonnen nestkast voor mezen. Hierin nestelt elk jaar een paartje Koolmees. De andere mezenparen neste-

⁵ voorheen Elizabeth-Gasthuis, thans jeugdhotel Arena

len in natuurlijke holtes. Een deel broedt in de bebouwing rondom en gebruiken het park alleen als voedselgebied. Een nest in de spits van een toren van het Tropenmuseum onderstreept dit. Dit verklaart tevens het hoge aantal territoria dat Van Groen noemt, in vergelijking met de broedaantallen in de inventarisaties voor en na hem. Volgens de door hem gebruikte BMP-methode worden immers territoria, en niet persé broedgevallen vastgesteld.

In 1999 worden vijftien nieuwe nestkasten in het park opgehangen. Als gevolg daarvan neemt het aantal in het park broedende Kool- en Pimpelmezen in dat jaar sterk toe. Deze toename van het aantal mezenbroedparen heeft (nog) geen merkbaar effect op de aantallen van andere broedvogels. Waarschijnlijk leveren de nieuwe broedgevallen in de nestkasten geen extra voedselconcurrentie op, omdat de mezen het park toch al als leef- en foerageergebied gebruikten.

Opvallend is dat in 2000 een Koolmees broedt in een natuurlijke holte in een boom op twee meter onder een splinternieuwe nestkast. Het nut van het plaatsen van deze nestkasten is mij daarom niet geheel duidelijk.

De Boomkruiper is in Noord-Holland sinds 1970 sterk in aantal toegenomen. In het Oosterpark is dit ook het geval. Al in 1960 noemt Swart de Boomkruiper een gewone verschijning. Hij vermoedt dat de soort in het park broedt, maar heeft het broeden niet kunnen vaststellen. In 1975 broedt de Boomkruiper wel in het park. Eén nest zit in een muurspleet van het Tropenmuseum. Door het ouder worden van de bomen is de situatie voor de Boomkruiper alleen maar verbeterd. In 1990 telt Van Groen drie territoria. In de laatste vijf jaar van de 20e eeuw broedt de Boomkruiper elk jaar succesvol in het Oosterpark.

De Roek is de eerste vogelsoort die in de literatuur over de Oosterbegraafplaats en het Oosterpark genoemd wordt. Al in 1895 wordt melding gemaakt van een lang aanwezige roekenkolonie op de Oosterbegraafplaats. Hoewel de gemeente verschillende pogingen onderneemt om de Roeken te verdrijven, blijft de kolonie bestaan tot 1937 met maximaal 230 paar in 1898. Hiermee is de Roek de meest algemene broedvogel van het Oosterpark ooit. In deze periode worden regelmatig artikelen gewijd aan de kolonie. Met name de pogingen om de Roeken te verdrijven leveren veel stof tot publicatie. Stukken, die vertellen over het leven van de Roeken zelf, leveren meer interessante informatie. In de jaren negentig van de 19e eeuw worden de Roeken bestudeerd door C.M.L. Kouw. Hij publiceert dagboekgegevens uit 1897 en 1898. De ontwikkeling van de kolonie in het succesjaar 1898 verloopt als volgt:

- 2 jan. Veel roeken in 't Muiderbosch.

- 16 jan. Erg zacht weer. Roeken "engageren" zich. Enkele breken takken.

Honderd jaar broedvogels

Een door Jip Binsbergen verzorgde Roek met lamme vleugel, later losgelaten bij de roekenkolonie aan Het Schouw; winter 2000-2001

Zwarte Kraai met eendenei; zomer 1997

- 20 jan. De gepaarde roeken zitten in de nabijheid van een oud nest. Vele "vrije" roeken zoeken een gade [...]
 - 1 mrt. Sedert lange tijd hebben de r. niets gedaan. Thans maken ze weer aanstalten om te gaan bouwen. Evenals in vorige jaren wordt er eerst gewerkt aan een oud nest [...]
 - 19 mrt. In de Linnaeusstraat zijn zeven nesten zoo goed als klaar.
 - 25 mrt. Natte sneeuw. Vele roeken zitten op nest en worden gevoerd. Hoewel de sneeuw niet schijnt te hinderen, zijn ze niet erg vroolijk: ze "zingen" haast niet.
 - 27 mrt. In het Muiderbosch zijn 72 nesten (ongerekend de nesten op de Oosterbegraafplaats en in de Linnaeusstraat, waar er nog minstens een goede 50 zijn) [...]
 - 4 april. In de Linnaeusstraat zijn de nesten weer uitgestooten, van gemeentewege. Het wandelen onder de populieren met de nesten was een waagstuk geworden! Er zaten reeds eieren in de nesten [...]
 - 8 april. In 't Muiderbosch en op de Oosterbegraafplaats zijn ongeveer 175 roeken-nesten.
 - 11 april. In de Linnaeusstraat hebben de roeken wederom 3 nesten gebouwd. Het schijnt dat de anderen reeds begrijpen dat deze plaats onveilig is. Verleden jaar werden er na het uitstooten weer ruim 30 n. gebouwd. In 't Muiderbosch hebben vele r. reeds jongen [...]
 - 23 april. In en om het Muiderbosch ruim 200 nesten. Er vliegen houtduiven vreedzaam tusschen de r. In de Linnaeusstraat zijn weer 10 n. waarvan 3 in aanbouw.
 - 25 april. De nesten in de Linnaeusstraat voor de tweede maal uitgestooten.
 - 26 april. Het aantal roekennesten bedraagt nu minstens 230 st.
- In 1901 beschrijft M.A. Koekkoek een aandoenlijke waarneming van een Roek die zichzelf aan één van zijn vleugels heeft opgehangen: "al is een kraaienverstand nu niet goed ontwikkeld, om direct te begrijpen waar de schoen wrong, door bijvoorbeeld de tak te vernielen in plaats van aan de vleugel te rukken en te trekken, toch pleit een eigenaardig feit weer voor een 'esprit de corps', als ik u vertel, dat zij hem trouw voeder aanbrachten. Werkelijk ontving deze stumper eten uit den bek zijner medeleden en dat op eene wijze, die werkelijk aandoenlijk was om te zien".
- In 1976 is er één mislukt broedgeval van een solitair roekenpaar.
- De andere kraaiachtigen komen laat in beeld. Swart noemt de Zwarte Kraai, de Kauw en de Ekster als eerste, pas in 1960. De Ekster is sindsdien een regelmatige broedvogel met meerdere paartjes.
- Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog broeden Zwarte Kraaien op de Muiderkerk.

“Het kraaienpaar broedt elk jaar op de toren”, schrijft Hogeboom in 1946 in zijn dagboek. De Zwarte Kraai broedt tegenwoordig jaarlijks met één of twee paar in het Oosterpark. Vanaf de winter van 2002 verblijft in het park een groep van ongeveer 35 ongepaarde Zwarte Kraaien.

In de jaren zestig van de 20e eeuw nestelen Kauwen onder het dak van de muziekkapel. In de laatste jaren van de eeuw broeden ze in de klimop waarmee de laatste reigerbomen begroeid waren. Daarna zoeken zij hun toevlucht in de ruïne van de afgebrande Muiderkerk aan de Linnaeusstraat, buiten het Oosterpark. In 2001 keert de Kauw terug als broedvogel in het Oosterpark. Drie paar Kauwtjes leggen beslag op de oude nestholtes van Halsbandparkieten in een treurwilg, waaronder het spechtnest dat in 1997 door de parkieten is uitgebeten.

De Gaai staat bekend als een luidruchtige vogel, die zich in het broedseizoen zeer geheimzinnig kan gedragen. Broedgevallen van de Gaai worden alleen vastgesteld in 1975, 1996, 1997 en 1998. Het gaat hier steeds om één paar.

De Spreeuw broedt tegenwoordig jaarlijks in het Oosterpark. Dat is niet altijd zo geweest. Hoewel de Spreeuw al sinds het begin van de 20e eeuw aanwezig is in het park, noemt Swart in 1960 de Spreeuw pas als broedvogel. De soort is daarna snel algemener geworden. De Spreeuw nestelt de laatste jaren in het dak van de muziekkapel en in natuurlijke boomholtes. In 1998 is er een broedgeval in het oude spechtnest uit 1997 in de wilg bij de muziekkapel.

In het begin van de vijftiger jaren vindt in het Oosterpark een broedgeval van de Wielewaal plaats. In die tijd komt de soort tijdens de voorjaarsstrek regelmatig in het park voor. “Op 25 juli 1953, een prachtige morgen, liepen we door het Oosterpark. Bij de ingang, op een druk verkeerspunt worden we verwelkomd door het ‘gikgik’ van drie trekkende wiewalwalen, die hier al enige dagen rondzwerven. [...] Een paar jaar geleden hebben ze hier zelfs gebroed”, schrijft Swart in *Natura*. De laatste jaren is de Wielewaal een grote zeldzaamheid in het Oosterpark. Op 13 mei 2001 hoor ik, 's morgens om 7.00 uur, een Wielewaal zingen bij de ingang aan de Linnaeusstraat.

Ringmus en Huismus zijn volgens Quené in het begin van de 20e eeuw algemene broedvogels van de Oosterbegraafplaats. Met de aanleg van het park en het verdwijnen van de begraafplaats zijn de Ringmussen verdwenen. De Huismussen zijn gebleven. De schattingen van het aantal broedparen van de Huismus lopen uiteen van één tot meer dan vijftig, want de meeste tellers namen niet de moeite het aantal broedende mussen te tellen. Er zijn weliswaar altijd veel Huismussen in het park te vinden. Of deze mussen tot de broedvogels gerekend moeten worden, hangt af van hoe men de grenzen van het park kiest. De meeste mussen zullen nestelen in de

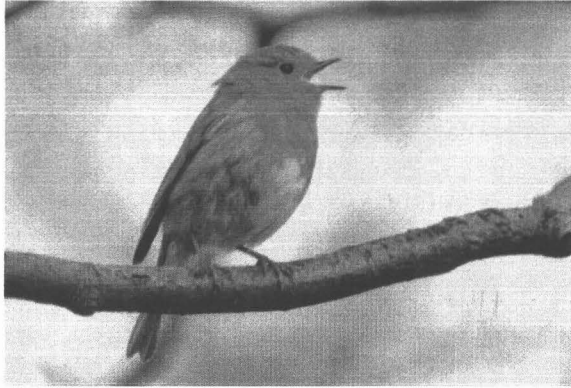
Vrouwte Huisemus; voorjaar 1995. Aantal territoria is sterk afhankelijk van methode en gekozen parkgrenzen

bebouwing die direct aan het park grenst: de schoolgebouwen, het jeugdhotel en de musea. In het park zelf wordt ook gebroed: in het dak van de muziekkoepeel broeden momenteel elk jaar enkele paartjes Huismussen.

In het Oosterpark broeden mussen niet alleen in gebouwen, maar ook in bomen en struiken. Een mooie beschrijving van een boomnest komt van C.M.L. Kouw uit 1898: "Op een bijna loodrechte tak is in een gaffel een roekennest gebouwd. Onder het nest zijn geen zijtakken en nu heeft een musschenpaar tegen het roekennest een kogelrond nest gebouwd. Ogenschijnlijk is dit gewaagd; maar ze zijn er volkomen veilig. De roeken kunnen er niet bij. Takken om op te zitten bij het rooven zijn er niet. [...] verleden jaar was er ook op dezelfde plaats een musschennest; mogelijk wel van het zelfde paar".

In 1946 is de Vink met dertien broedparen even algemeen als de Houtduif en de Winterkoning samen! In datzelfde jaar is de Groenling nog iets algemener dan de Vink. Beide soorten zijn samen goed voor ruim een kwart van het totaal aantal broedvogelterritoria in het Oosterpark. De soorten zijn daarna snel in aantal afgenomen en in het laatste kwart van de 20e eeuw zou je de Vink hooguit een incidentele broedvogel kunnen noemen. De Vink had territoria in het Oosterpark in 1996, toen een mannetje zong van de eerste week van juni tot en met 1 juli, en in 2000, toen de zang gehoord werd van 7 mei tot en met 30 juni. In 2001 is in mei kort een zingende

Honderd jaar broedvogels

Roodborst: eerste territoriumhouders sinds 1922; april 1997

Vink in het park te horen. In deze jaren blijft het waarschijnlijk bij één territorium en is niet in het park gebroed.

De Groenling staat er niet veel beter voor. Swart noemt de Groenling een gewone verschijning, maar geen broedvogel op zijn lijst uit 1960 en Van der Weijden noteert één territorium in 1975, net als Van Groen in 1990. De laatste jaren broedt de Groenling niet ieder jaar in het Oosterpark. Er is één zeker broedgeval in 1995. Ik heb toen na het broedseizoen het nest gevonden. In 1999 broeden waarschijnlijk twee paar in het park. In 2001 is er één territorium.

De Putter zingt soms hardnekkig in het voorjaar, zoals in mei 1996 en april 1999. Van Groen telt één territorium in 1990. Zelf deed ik geen nestindicerende waarnemingen.

Op 7 maart 1996 zingt een mannetje Sijs in het Oosterpark.

Tabel 1 Broedvogels van het Oosterpark in de 20e eeuw

Soort	1910 Quené	overig voor '45	1946 Beerens	1960 Swart	1975 vd Weijden	1990 v.Groen	1996-2000 Kooijmans	overig na '45
Dodaars		'34-'36						? '53
Blauwe Reiger		v.a. 1927	+	+	22-30	45	tot 1997	110 '72
tamme gans							0-1	1 '49
'wilde' eend			?	+	+	14	+	+ '50
Sperwer							0-1	1 2001
Torenvalk				+				? '94
Meerkoet		(1) 1936				2	2-4	
Waterhoen		+ '34	2	+	1-2	4	3-4	+ '49
Stadsduif						9	@	
Houtduif	+		5	+	15-25	32	+	@ '49/'50
Holenduif				+		2	1-3	
Turkse Tortel					4	3	0-1	
Halsbandparkiet							1-5	
Bosuil				+				
Kerkuil		+ voor '22						
Ransuil								?
G Bonte Specht	@		+				0-2	
Gierzwaluw				+			@	
Winterkoning	+	+ '06 / '22	8	+	3-4	11	<6	
Roodborst	+	+ voor '22					0-2	
Heggenmus				+	4-5	3	+	
Gekr Roodstaart	@		3	+				
Grote Lijster	@		1	+				
Merel	+	+ voor '22	24	+	26-30	23	<18	
Zanglijster	+	+ '39	7	+	2-3		2-3	
Tjiftjaf	+	+ '39	6	?	1	2	>1	
Fitis	+	+ voor '22	1					? '92 & '01
Nachtegaal		(1) '05						
Spotvogel		+ voor '22	19	+	1-2		0-1	
Zwartkop	+					1	>1	
Braamsluiper		+ voor '22						
Tuinfluitier		+ '39	6					
G Vliegenvanger	@		1	+	1-3			? '92
Staatmees			@				2-4	
Koolmees	@		7	+	2	11	+	@ '50-'52
Pimpelmees	@		4	+	3-4	11	+	@ '50-'52
Boomkruiper	@			?	1-2	3	+	
Boomklever	@							1 2002
Vlaamse Gaai	@				1		0-1	
Ekster				+	1	3	>1	
Zwarte Kraai	@			+	2	2	1	@ '49
Roek	v.a.1895	tot 1937						(1) '76
Kauw				+	2-3	5	0-2	
Spreeuw	@			+	10-20	9	+	@ '50
Wielewaal	@			+				
Huisemus	+		1	+	+	52	+	@ '52
Ringmus	+							
Vink	@	+ '39	13	+	0-1		0-1	@ '50-'52
Groenling	@		14		1	1	0-2	1 '95
Putter						1	0-1	
Totaal soorten			18-19	25-28	22-23	23	20-33	
Totaal territoria			122	-	103-146	249	-	

+ broedvogel @ aanwezig in broedseizoen (1) mislukt broedgeval ? mogelijk broedgeval